

ACADEMIC SPECTRUM

2026-yil 1-son

Ilmiy-metodik jurnal
Научно методический журнал
Scientific and Methodical Journal

ISSN

3093-9089

Вухоро - 2026

ACADEMIC SPECTRUM

**Ilmiy-metodik jurnal
Научно методический журнал
Scientific and Methodical Journal**

№ 1-Son 2026-yil

**Jurnal O‘zbekiston Respublikasi Buxoro viloyat Axborot va Ommaviy
komunikatsiyalar boshqarmasi tomonidan 2025-yil 26-dekabrda
№1273056 sonli guvohnoma bilan ro‘yxatga olingan**

BOSH MUHARRIR:

Axmadov Nazirjon Rahmat o‘g‘li

Psixologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

TAHRIRIYAT KENGASHI A‘ZOLARI

Кулешов Валерий Владимирович - pedagogika fanlari doktori, professor Rossiya Fanlar akademiyasining akademigi (Ukraina).

Andriyenko Yelena Vasilyevna - pedagogika fanlari doktori, professor (Novosibirsk davlat pedagogika universiteti Fizika, matematika, axborot va texnologiya ta‘limi instituti, Novosibirsk, Rossiya).

Romm Tatyana Aleksandrovna - pedagogika fanlari doktori, professor (Novosibirsk davlat pedagogika universiteti Tarix, gumanitar va ijtimoiy ta‘lim instituti, Novosibirsk, Rossiya).

Tadjixodjayev Zokirxo‘ja Abdusattorvich - Texnika fanlari doktori, professor

Olimov Shirinboy Sharofovich - pedagogika fanlari doktori, professor (Buxoro davlat universiteti “Pedagogika” kafedrasini mudiri).

Zaripov Lochin Rustamovich - pedagogika fanlari doktori (DSc), professor (O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta‘lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy ta‘limni rivojlantirish ilmiy-tadqiqot markazi, O‘quv-uslubiy faoliyatni takomillashtirish boshqarma boshlig‘i).

Xamidov Akmal Amrulloevich – pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD) (Buxoro viloyati Pedagogik mahorat markazi direktori)

Nazarov Akmal Mardonovich - psixologiya fanlari doktori (DSc), professor (Buxoro davlat universiteti Yoshlar masalalari va ma`naviy-ma`rifiy ishlar bo‘yicha birinchi prorektor).

Safarov Dilmurod Xalimovich - psixologiya fanlari doktori (DSc), professor (Navoiy viloyati pedagogik mahorat markazi Akademik faoliyat bo'yicha direktor o'rinbosari)

Rustamov Shavkat Shuhrat o‘g‘li - psixologiya fanlari doktori (DSc), dotsent (Buxoro davlat universiteti “Psixologiya” kafedrasini mudiri).

Ganjiyev Feruz Furqatovich - psixologiya fanlari doktori (DSc), dotsent (Buxoro davlat universiteti “Psixologiya” kafedrasini professori).

Kosimov Ubaydulla Axrorovich - psixologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent (Buxoro viloyati Pedagogik mahorat markazi Pedagogika va psixologiya, ta‘lim texnologiyalari kafedrasini mudiri)

Ismatova Dilafuz Tuymuratovna - psixologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), (Buxoro davlat universiteti “Psixologiya” kafedrasini dotsenti).

Muxlisov Sodiqjon Saidjonovich - pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), (Buxoro davlat universiteti “Axborot tizimlari va raqamli texnologiyalar kafedrasini dotsenti).

Tilavov Muxtor Hasan o‘g‘li - psixologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), (Buxoro davlat universiteti “Psixologiya” kafedrasida dotsenti).

Mas‘ul kotib:

Dehqonboyev Shohjahon Oybek o‘g‘li – Buxoro davlat universiteti Psixologiya kafedrasida o‘qituvchisi

EDITOR-IN-CHIEF:

Akhmadov Nazirjon Rahmat o‘g‘li — Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor.

MEMBERS OF THE EDITORIAL BOARD:

Valeriy Vladimirovich Kuleshov — Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Academician of the Russian Academy of Sciences (Ukraine).

Elena Vasilyevna Andrienko — Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Novosibirsk State Pedagogical University, Institute of Physics, Mathematics, Information and Technological Education, Novosibirsk, Russia).

Tatyana Aleksandrovna Romm — Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Novosibirsk State Pedagogical University, Institute of History, Humanities and Social Education, Novosibirsk, Russia).

Tadjixodjayev Zokirkhoja Abdusattorovich — Doctor of Technical Sciences, Professor.

Shirinboy Sharofovich Olimov — Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Bukhara State University, Head of the “Pedagogy” Department).

Lochin Rustamovich Zaripov — Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Professor (Research Center for the Development of Higher Education under the Ministry of Higher Education, Science and Innovations of the Republic of Uzbekistan, Head of the Department for Improvement of Educational and Methodological Activities).

Khamidov Akmal Amrulloevich — Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences, Director of the Bukhara Regional Center for Pedagogical Excellence.

Akmal Mardonovich Nazarov — Doctor of Psychological Sciences (DSc), Professor (Bukhara State University, First Vice-Rector for Youth Affairs and Spiritual-Educational Work).

Dilmurod Xalimovich Safarov — Doctor of Psychological Sciences (DSc), Professor (Navoi Regional Center for Pedagogical Excellence, Deputy Director for Academic Affairs).

Shavkat Shuhrat o‘g‘li Rustamov — Doctor of Psychological Sciences (DSc), Associate Professor (Bukhara State University, Head of the “Psychology” Department).

Feruz Furqatovich Ganjiyev — Doctor of Psychological Sciences (DSc), Associate Professor (Bukhara State University, Professor of the “Psychology” Department).

Kosimov Ubaydulla Axrorovich — Doctor of Philosophy (PhD) in Psychological Sciences, Associate Professor, Head of the Department of Pedagogy and Psychology, Educational Technologies at the Bukhara Regional Center for Pedagogical Excellence.

Dilafruz Tuymuratovna Ismatova — Doctor of Philosophy (PhD) in Psychological Sciences, Associate Professor (Bukhara State University, “Psychology” Department).

o‘smirlarda ijtimoiy kompetensiyaning yetarli darajada shakllanmaganligini asosiy sabablar qatorida ko‘rsatadi.

Xorijiy olimlar tadqiqotlarida ham o‘smirlik davridagi adaptatsiya jarayoni ko‘p omilli va murakkab hodisa sifatida izohlanadi. E. Eriksonning psixosotsial rivojlanish nazariyasiga ko‘ra, o‘smirlik davri “shaxsiy identifikatsiya va rol chalkashuvi” bosqichi bilan xarakterlanadi. Ushbu bosqichda identifikatsiya inqirozining muvaffaqiyatli hal etilmasligi shaxsning ijtimoiy muhitga moslashuvida jiddiy qiyinchiliklarga olib keladi. Olim dezadaptatsiyani identitetning noaniqligi bilan bog‘liq psixologik holat sifatida baholaydi.

K. Levin ijtimoiy maydon nazariyasi orqali shaxs xulq-atvorini muhit omillari bilan bog‘liq holda tushuntirib, o‘smirlarning adaptatsiyasida guruh bosimi, ijtimoiy me‘yorlar va shaxslararo munosabatlarning roliga e‘tibor qaratadi. Uning qarashlariga ko‘ra, o‘smir uchun ijtimoiy qo‘llab-quvvatlovchi muhitning yetishmasligi dezadaptatsiya xavfini oshiradi. U. Bronfenbrennerning ekologik tizimlar nazariyasi esa adaptatsiya jarayonini mikro, mezo va makrotizimlar doirasida tahlil qilib, oila, maktab va jamiyat omillarining o‘zaro bog‘liqligini asoslab beradi.

Shuningdek, R. Lazarus va S. Folkman tomonidan ishlab chiqilgan stress va koping nazariyasida adaptatsiya shaxsning stressli vaziyatlarga moslashuv mexanizmlari orqali izohlanadi. Ularning fikricha, o‘smirlarning psixologik moslashuvi ko‘p jihatdan emotsional boshqaruv va muammoli vaziyatlarga nisbatan samarali coping strategiyalarini qo‘llash qobiliyatiga bog‘liq. Mazkur yondashuv dezadaptatsiyani shaxsning moslashuv resurslari yetishmasligi bilan izohlaydi.

Yuqoridagi ilmiy qarashlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, dezadaptatsiyalashgan o‘smirlarda adaptatsiya jarayoni murakkab ijtimoiy-psixologik mexanizmlar tizimi asosida shakllanadi. Rus va xorijiy olimlar tadqiqotlari mazkur jarayonning shaxsning ichki psixologik resurslari hamda tashqi ijtimoiy omillar bilan uzviy bog‘liqligini ilmiy jihatdan asoslab beradi. Shu bois, dezadaptatsiya muammosini hal etishda kompleks yondashuv zarurligi adabiyotlar tahlilida yaqqol namoyon bo‘ladi.

Muhokama. Mazkur tadqiqot doirasida dezadaptatsiyalashgan o‘smirlarda adaptatsiya jarayonining rivojlanishida ijtimoiy-psixologik mexanizmlarning o‘rni tahlil qilinarkan, ushbu jarayonning murakkab va ko‘p omilli xarakterga ega ekanligi yana bir bor tasdiqlandi. Olingan nazariy tahlillar shuni ko‘rsatadiki, o‘smirlarning ijtimoiy muhitga moslashuvi faqat individual psixologik xususiyatlar bilan belgilanmay, balki ularning ijtimoiy munosabatlar tizimidagi o‘rni, atrof-muhit bilan o‘zaro aloqalari va ijtimoiy qo‘llab-quvvatlash darajasi bilan uzviy bog‘liqdir. Shu nuqtai nazardan, dezadaptatsiya holatlari ko‘pincha shaxs va muhit o‘rtasidagi muvozanatning buzilishi natijasida yuzaga keladi.

Muhokama jarayonida aniqlanishicha, oila muhiti dezadaptatsiyalashgan o‘smirlarda adaptatsiya jarayonining shakllanishida hal qiluvchi omillardan biri hisoblanadi. Ota-ona bilan emotsional aloqalarning sustligi, noto‘g‘ri tarbiya uslublari hamda nizoli oilaviy munosabatlar o‘smirning o‘zini ijtimoiy jihatdan xavfsiz his qilmasligiga olib keladi. Bu holat, o‘z navbatida, uning emotsional barqarorligi va ijtimoiy moslashuv imkoniyatlarini cheklaydi. Shu bilan birga, ijobiy oilaviy muhit va qo‘llab-quvvatlovchi munosabatlar adaptatsiya jarayonini faollashtiruvchi muhim psixologik resurs sifatida namoyon bo‘ladi.

Tadqiqot natijalari shuni ham ko‘rsatadiki, tengdoshlar guruhi bilan munosabatlar o‘smirlarning adaptatsiya jarayonida muhim ijtimoiy-psixologik mexanizm vazifasini bajaradi. Ijtimoiy qabul qilinmaslik, rad etilish yoki salbiy guruh ta‘siri dezadaptatsiya holatlarining chuqurlashuviga sabab bo‘lishi mumkin. Aksincha, ijobiy tengdoshlar muhiti, samarali muloqot ko‘nikmalarining shakllanganligi va guruhga tegishlilik hissi o‘smirning ijtimoiy moslashuvini sezilarli darajada yaxshilaydi. Bu holat ijtimoiy identifikatsiya va o‘z-o‘zini anglash jarayonlarining barqarorlashuviga xizmat qiladi.

Shuningdek, ta‘lim muassasasi muhiti ham dezadaptatsiyalashgan o‘smirlarda adaptatsiya jarayonining muhim tarkibiy qismi sifatida namoyon bo‘ladi. O‘qituvchi va o‘quvchi o‘rtasidagi munosabatlar sifati, pedagogik yondashuvlar hamda psixologik xizmatning mavjudligi o‘smirning maktabga bo‘lgan munosabatini belgilaydi. Psixologik qo‘llab-quvvatlashning yetishmasligi

o‘smirning ijtimoiy chekinishiga olib kelishi mumkin bo‘lsa, aksincha, tizimli psixoprofilaktik va korreksion ishlar adaptatsiya jarayonining samaradorligini oshiradi.

Muhokama natijalari shuni ko‘rsatadiki, dezadaptatsiyalashgan o‘smirlarda adaptatsiya jarayonining muvaffaqiyati ko‘p jihatdan emotsional barqarorlik, o‘z-o‘zini baholash darajasi va stressga chidamlilik kabi ichki psixologik resurslarga bog‘liqdir. Ushbu resurslarning yetarli darajada shakllanmaganligi dezadaptatsiya xavfini kuchaytiradi, shu bois ularni rivojlantirishga qaratilgan psixologik treninglar va individual yondashuvlar muhim ahamiyat kasb etadi. Shu bilan birga, adaptatsiya jarayonini faqat shaxsning ichki imkoniyatlari orqali izohlash yetarli emas, chunki ijtimoiy muhit omillari bu jarayonning yo‘nalishini belgilovchi asosiy determinantlardan biri hisoblanadi.

Umuman olganda, muhokama natijalari shuni ko‘rsatadiki, dezadaptatsiyalashgan o‘smirlarda adaptatsiya jarayoni murakkab ijtimoiy-psixologik mexanizmlar tizimi asosida kechadi va bu jarayonni samarali boshqarish uchun kompleks yondashuv zarur. Oila, maktab va tengdoshlar muhitini qamrab olgan tizimli psixologik ishlar o‘smirlarning ijtimoiy moslashuvini ta‘minlashda muhim omil bo‘lib xizmat qiladi. Shu bois, dezadaptatsiya muammosini hal etishda individual, guruhiy va ijtimoiy darajadagi psixologik mexanizmlarni uyg‘unlashtirish ilmiy-amaliy jihatdan muhim vazifa sifatida namoyon bo‘ladi.

Xulosa. Olib borilgan nazariy tahlillar va muhokamalar asosida shuni ta’kidlash mumkinki, dezadaptatsiyalashgan o‘smirlarda adaptatsiya jarayoni murakkab, ko‘p qirrali va ijtimoiy-psixologik mexanizmlar o‘zaro uyg‘unligi asosida shakllanadigan jarayondir. O‘smirlik davrining o‘ziga xos psixologik xususiyatlari - emotsional beqarorlik, o‘z-o‘zini anglashga bo‘lgan ehtiyojning kuchayishi va ijtimoiy rollarning kengayishi - moslashuv jarayoniga sezilarli ta’sir ko‘rsatadi. Ushbu omillar yetarli darajada qo‘llab-quvvatlanmagan sharoitda dezadaptatsiya holatlarining yuzaga kelish ehtimoli ortadi.

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, dezadaptatsiya holatlarining kelib chiqishida oila muhiti, tengdoshlar bilan munosabatlar va ta’lim muassasasi sharoitlari yetakchi o‘rin egallaydi. Ayniqsa, ijtimoiy qo‘llab-quvvatlashning yetishmasligi, shaxslararo munosabatlardagi nizolar hamda psixologik ehtiyojlarning qondirilmasligi o‘smirlarning ijtimoiy moslashuvini izdan chiqaruvchi asosiy omillar sifatida namoyon bo‘ladi. Shu bilan birga, emotsional barqarorlik, ijobiy o‘z-o‘zini baholash va samarali muloqot ko‘nikmalarining rivojlanganligi adaptatsiya jarayonining muhim ichki resurslari ekanligi aniqlandi.

Mazkur tadqiqot xulosalari dezadaptatsiyalashgan o‘smirlar bilan ishlashda kompleks va tizimli yondashuv zarurligini ko‘rsatadi. Psixologik yordam faqat muammoli xulq-atvorni korreksiya qilish bilan cheklanmasdan, balki o‘smirning ijtimoiy muhitini sog‘lomlashtirish, oila va maktab bilan hamkorlikni kuchaytirish hamda shaxsiy psixologik resurslarni rivojlantirishga qaratilishi lozim. Shu nuqtai nazardan, profilaktik va korreksion dasturlarni ishlab chiqish va amaliyotga joriy etish dezadaptatsiya muammosini kamaytirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Xulosa qilib aytganda, dezadaptatsiyalashgan o‘smirlarda adaptatsiya jarayonining ijtimoiy-psixologik mexanizmlarini chuqur o‘rganish nafaqat ilmiy jihatdan dolzarb, balki jamiyatning sog‘lom rivojlanishini ta‘minlash nuqtai nazaridan ham muhim vazifa hisoblanadi. Ushbu yo‘nalishda olib boriladigan tadqiqotlar o‘smirlarning jamiyatga muvaffaqiyatli integratsiyalashuviga xizmat qiluvchi samarali psixologik yondashuvlarni ishlab chiqishga imkon beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati.

1. Ахмадов Н. Р. Психологические механизмы социальной дезадаптации подростков. *Psixologiya (Scientific Journal)*, № 3 (2022), Buxoro Davlat Universiteti. - s. xx–xx. (rus tilida).
2. Дербенев Д. П. Социальная адаптация подростков. *Социологический журнал*, 1997, № 1-2, с. 142-147. (rus tilida)

3. Ismailova D. S. Psychological Mechanisms of the Formation of Volitional-Emotional Intelligence in Adolescents. *International Journal of Artificial Intelligence*, 2024, pp. 136-140. (ingliz tilida).
4. Yong Xin, Qiongyao Li, Chuanjun Liu Adolescent Self-esteem and Social Adaptation: Chain Mediation of Peer Trust and Perceived Social Support. *Social Behavior and Personality: an International Journal*, 2019, Vol. 47, Issue 4, e7870, pp. 1-9. (ingliz tilida).
5. National Academies of Sciences, Engineering, and Medicine (ed.) *Adolescent Development – The Promise of Adolescence*. National Academies Press (NCBI), 2019. - bo‘lim “Psychosocial Development of Adolescence”. (ingliz tilida).
6. Монографиya (“Жизнеспособность и социальная адаптация подростков”) В монографии представлены результаты теоретико-эмпирического исследования важной научной проблемы – жизнеспособности и адаптации подростков. (rus tilida).
7. Jabborova Sh. S. Дезадаптационлашган о‘смирлар психологиясининг педагогик-психологик хусусиятлари. *International Journal of Scientific Researchers*, Vol. 9 No. 2 (2025). (rus/ozbek tilida qisman)
8. Valiyeva, M. S., & Mirzayeva, S. M. *Yosh davrlari psixologiyasi*. Toshkent: Classik Nashriyoti, 2024. - 204 b.
9. Orifjonova, N. “Yosh davrlar psixologiyasi va yoshga doir xususiyatlari”. *Maktabgacha va maktab ta’limi jurnali*, 2025, DOI:10.5281/zenodo.17668214.
10. Jo‘rayev, O‘. *Yosh davrlar psixologiyasi (ma’ruza to‘plami)*. Termiz: 2019. - 100 b.

*Абдужабборов Тохиржон Курбанович
Андижанского государственного медицинского института*

ОСОБЕННОСТИ ТЕЧЕНИЯ И ЛЕЧЕНИЯ АТОПИЧЕСКОГО ДЕРМАТИТА В ЗАВИСИМОСТИ ОТ ВОЗРАСТА ПО ДАННЫМ НАБЛЮДЕНИЙ В АНДИЖАНСКОЙ ОБЛАСТИ

Аннотация. Данная статья посвящена изучению клинического течения и результатов лечения атопического дерматита у пациентов Андижанской области в зависимости от возраста. В исследовании изучены симптоматика, тяжесть, этиологические факторы, осложнения и эффективные методы лечения атопического дерматита в возрастных группах (младенцы, дети, подростки, взрослые). Отмечено, что различия в патогенезе и клинической картине в зависимости от возраста требуют индивидуализации стратегии лечения. Установлено, что климатические условия, экологические особенности и этнокультурные характеристики населения Андижанской области оказывают специфическое влияние на течение заболевания.

Ключевые слова: атопический дерматит, возрастные особенности, клиническое течение, лечение, Андижанская область, детская дерматология, аллергические заболевания, индивидуальное лечение.

Annotation. This article is devoted to the study of the clinical course and treatment outcomes of atopic dermatitis in patients in the Andijan region, based on age. The research investigates the symptomatology, severity, etiological factors, complications, and effective treatment methods of atopic dermatitis across age groups (infants, children, adolescents, adults). It is noted that differences in pathogenesis and clinical presentation depending on age necessitate the individualization of treatment strategy. It has been determined that the climatic conditions, ecological characteristics, and ethnocultural specificities of the population of the Andijan region exert a distinct influence on the disease course.

Key words: atopic dermatitis, age-related characteristics, clinical course, treatment, Andijan region, pediatric dermatology, allergic diseases, individualized treatment.

Введение. Атопический дерматит (АД) – это хроническое, рецидивирующее аллергически-воспалительное заболевание кожи, проявляющееся зудом, сухостью, покраснением и папуловезикулярными высыпаниями. Данная дерматологическая патология негативно влияет не только на физическое, но и на психологическое состояние пациента, значительно снижая качество жизни и социальную активность. Атопический дерматит обычно начинается в раннем детском возрасте и во многих случаях приводит к явлению, называемому «атопическим маршем», то есть со временем может способствовать развитию других аллергических заболеваний, таких как аллергический ринит или бронхиальная астма. В настоящее время атопическим дерматитом страдают 10-20% населения во всем мире, особенно в развитых странах, где он поражает 15-30% детей и подростков. Узбекистан, включая Андижанскую область, также является одним из регионов с высокой распространенностью этого заболевания. Уникальные климато-географические условия области (сухой континентальный климат, умеренная зима, жаркое лето, продолжительный период цветения растений), образ жизни и пищевые привычки населения могут оказывать специфическое влияние на патогенез и клиническое течение атопического дерматита. Кроме того, экономические факторы, экологическая ситуация и генетическая предрасположенность также являются важными факторами, влияющими на уровень распространенности заболевания. Возраст пациента имеет важное значение для течения и эффективности лечения атопического дерматита. Клинические проявления болезни, основные причинные и

Nutq texnikasining ta’lim samaradorligiga ta’siri tarbiyaviy jihatdan ham namoyon bo’ladi. O’qituvchining madaniyatli, muloyim va hurmatga asoslangan nutqi o’quvchilarda ijobiy psixologik muhitni shakllantiradi. Bu esa o’quvchilarning o’z fikrini erkin bayon etishiga, xatodan qo’rqmasdan faol qatnashishiga sharoit yaratadi. Aksincha, qo’pol yoki noaniq nutq o’quvchilarda ishonchsizlik va darsga bo’lgan salbiy munosabatni keltirib chiqarishi mumkin. Shu bois nutq texnikasi o’qituvchining pedagogik odobi va muloqot madaniyati bilan chambarchas bog’liqdir.

Shuningdek, pedagogik jarayonda nutq texnikasi bilimlarni tizimli va mantiqiy yetkazish imkonini beradi. O’qituvchi fikrni izchil bayon etib, tushunchalar o’rtasidagi bog’liqlikni aniq ko’rsata olsa, o’quvchilarda yaxlit tasavvur shakllanadi. Bu esa bilimlarning mustahkamlanishiga va ularni amaliyotda qo’llash ko’nikmasining rivojlanishiga olib keladi. Nutq texnikasi rivojlangan o’qituvchi murakkab mavzularni ham sodda va tushunarli shaklda izohlab bera oladi, bu esa ta’lim samaradorligini sezilarli darajada oshiradi. Xulosa qilib aytganda, pedagogik jarayonda nutq texnikasi ta’lim samaradorligini belgilovchi asosiy omillardan biridir. O’qituvchining nutqiy mahorati o’quvchilarning bilimni o’zlashtirish darajasi, darsga bo’lgan qiziqishi va umumiy ta’lim natijalariga bevosita ta’sir ko’rsatadi. Shu sababli pedagoglarning nutq texnikasini doimiy ravishda rivojlantirib borish ta’lim sifatini oshirishning muhim sharti hisoblanadi. Pedagogik jarayonda nutq texnikasining ta’lim samaradorligiga ta’siri chuqur psixologik va didaktik asoslarga ega bo’lib, u ta’lim jarayonining barcha bosqichlarida o’z ifodasini topadi. O’qituvchining nutqi orqali bilimlar yetkaziladi, munosabatlar shakllanadi va tarbiyaviy ta’sir amalga oshiriladi. Shu sababli nutq texnikasi pedagog faoliyatining ajralmas tarkibiy qismi sifatida qaraladi. O’qituvchining ovoz imkoniyatlaridan to’g’ri foydalanishi, nutq sur’atini dars mazmuniga mos ravishda boshqarishi va so’zlarni aniq talaffuz qilishi o’quvchilarning eshitish va idrok etish jarayonini yengillashtiradi hamda bilimlarni ongli o’zlashtirishga yordam beradi.

Pedagogik jarayonda nutq texnikasi o’quvchilarning diqqatini jamlash va uni uzoq vaqt davomida saqlab turishda muhim ahamiyat kasb etadi. Ifodali va jonli nutq darsni qiziqarli jarayonga aylantiradi, o’quvchilarda mavzuga nisbatan ijobiy munosabatni shakllantiradi. O’qituvchining intonatsiya va urg’ulardan o’rinli foydalanishi muhim tushunchalar va asosiy g’oyalarni ajratib ko’rsatishga xizmat qiladi. Natijada o’quvchilar dars mazmunini yaxshiroq tushunadilar va eslab qoladilar. Bu holat ta’lim samaradorligining oshishida muhim omil hisoblanadi.

Nutq texnikasining samarali bo’lishi pedagogik muloqot sifatini ham belgilaydi. O’qituvchining ochiq, muloyim va ishonchli nutqi o’quvchilar bilan o’zaro hurmatga asoslangan munosabatni shakllantiradi. Bunday muhitda o’quvchilar savol berishdan, fikr bildirishdan tortinmaydilar, bu esa dars jarayonida faol ishtirokni ta’minlaydi. O’quvchilarning nutqiy faolligi oshgani sari ularning tafakkuri rivojlanadi, bilimlarni mustaqil o’zlashtirish ko’nikmalari shakllanadi. Shu jihatdan nutq texnikasi faqat o’qituvchi nutqiga emas, balki o’quvchilarning ham nutqiy rivojiga ijobiy ta’sir ko’rsatadi.

Pedagogik jarayonda nutq texnikasi tarbiyaviy samaradorlikni oshirishda ham muhim o’rin tutadi. O’qituvchining so’z orqali beradigan bahosi, rag’batlantiruvchi yoki tanqidiy fikrlari o’quvchining o’ziga bo’lgan ishonchi va o’qishga bo’lgan munosabatiga bevosita ta’sir etadi. Madaniyatli va odobli nutq o’quvchilarda nutqiy etika, hurmat va muomala madaniyatini shakllantiradi. Bu esa ta’lim jarayonining nafaqat bilim berish, balki tarbiyaviy maqsadlariga ham xizmat qiladi.

Umuman olganda, pedagogik jarayonda nutq texnikasi ta’lim samaradorligini ta’minlovchi muhim pedagogik shartlardan biridir. O’qituvchining nutqiy mahorati darsning mazmunli, tushunarli va ta’sirchan bo’lishini belgilaydi. Nutq texnikasi rivojlangan pedagog o’quvchilarni bilim olishga unday oladi, ularning qiziqishini oshiradi va ta’lim jarayonining yuqori natijalarga erishishini ta’minlaydi. Shu bois nutq texnikasini takomillashtirish pedagoglarning kasbiy rivojlanishida ustuvor yo’nalishlardan biri bo’lib qolaveradi. Pedagogik jarayonda nutq texnikasining ta’lim samaradorligiga ta’siri o’qituvchining kasbiy mahorati va shaxsiy ta’sirchanligini namoyon etuvchi asosiy omillardan biri sifatida qaraladi. Ta’lim jarayonida bilim faqatgina axborot sifatida emas, balki o’qituvchining so’zi, ohangi va muloqot madaniyati orqali o’quvchi ongiga singdiriladi. Shu jihatdan nutq texnikasi o’qituvchining darsni qanday tashkil etishi, mavzuni qanday ochib berishi va o’quvchilarni qanday

ruhantira olishini belgilaydi. To‘g‘ri va ifodali nutq o‘quvchilarda ishonch uyg‘otadi, bu esa bilimlarni qabul qilish jarayonini yengillashtiradi.

Pedagogik jarayonda nutq texnikasi o‘quvchilarning idrok va tafakkur jarayonlariga bevosita ta‘sir ko‘rsatadi. O‘qituvchining nutqi mantiqiy va izchil bo‘lsa, o‘quvchilar tushunchalar o‘rtasidagi bog‘liqlikni oson anglaydilar. Nutq sur‘atining o‘rtacha va vaziyatga mos bo‘lishi o‘quvchilarning eshitish orqali qabul qilish qobiliyatini oshiradi. O‘rinli pauzalar esa o‘quvchilarga eshitilgan axborotni tahlil qilish va xulosa chiqarish imkonini beradi. Bunday nutqiy tashkil etilgan dars o‘quvchilarning bilimni mustahkam o‘zlashtirishiga xizmat qiladi.

Nutq texnikasining ta‘lim samaradorligiga ta‘siri darsda psixologik qulay muhit yaratishda ham namoyon bo‘ladi. O‘qituvchining xotirjam, muloyim va ishonchli nutqi o‘quvchilarda xavfsizlik va qo‘llab-quvvatlanish hissini uyg‘otadi. Natijada o‘quvchilar o‘z fikrini erkin bayon etishga, savollar berishga va muhokamalarda faol qatnashishga moyil bo‘ladilar. Bu holat ta‘lim jarayonining interfaol tus olishiga va o‘quvchilarning bilish faolligi oshishiga olib keladi.

Shuningdek, pedagogik jarayonda nutq texnikasi ta‘limning tarbiyaviy samaradorligini ham oshiradi. O‘qituvchining nutqida namoyon bo‘ladigan hurmat, sabr-toqat va odob o‘quvchilar uchun namuna bo‘lib xizmat qiladi. So‘z orqali berilgan rag‘batlantirish o‘quvchining o‘ziga bo‘lgan ishonchini mustahkamlaydi, ehtiyotkor va o‘rinli tanqid esa uning o‘z ustida ishlashiga undaydi. Shu tarzda nutq texnikasi o‘quvchi shaxsining har tomonlama rivojlanishiga ijobiy ta‘sir ko‘rsatadi.

Xulosa qilib aytganda, pedagogik jarayonda nutq texnikasi ta‘lim samaradorligini ta‘minlovchi muhim pedagogik omil hisoblanadi. O‘qituvchining nutqiy mahorati dars mazmunini chuqur anglash, o‘quvchilarning faolligini oshirish va ta‘lim-tarbiya jarayonida yuqori natijalarga erishishda hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi. Shu sababli pedagoglar nutq texnikasini doimiy ravishda takomillashtirib borishlari ta‘lim sifatini oshirishning muhim sharti bo‘lib qoladi.

Xulosa. Xulosa qilib aytganda, pedagogik jarayonda nutq texnikasi ta‘lim samaradorligini belgilovchi muhim omillardan biridir. O‘qituvchining nutqiy mahorati o‘quvchilarning bilimlarni chuqur va ongli o‘zlashtirishiga xizmat qiladi. Shu sababli bo‘lajak o‘qituvchilarni tayyorlash jarayonida nutq texnikasini rivojlantirishga alohida e‘tibor qaratish zarur. Xulosa qilib aytganda, pedagogik jarayonda nutq texnikasi ta‘lim samaradorligini oshiruvchi yetakchi omillardan biri hisoblanadi. O‘qituvchining ravon, aniq va ifodali nutqi o‘quvchilarning bilimni ongli o‘zlashtirishiga, dars jarayonida faol ishtirok etishiga hamda mustaqil fikrlash ko‘nikmalarining rivojlanishiga xizmat qiladi. Nutq texnikasi orqali o‘qituvchi nafaqat bilim beradi, balki o‘quvchi shaxsiga tarbiyaviy ta‘sir ko‘rsatadi, ijobiy psixologik muhitni shakllantiradi va o‘zaro muloqotni mustahkamlaydi. Shu bois bo‘lajak va amaldagi pedagoglarning nutq texnikasini doimiy ravishda rivojlantirib borish ta‘lim sifatini yuksaltirish, pedagogik mahoratni oshirish va zamonaviy ta‘lim talablariga mos, raqobatbardosh o‘qituvchi shaxsini shakllantirishning muhim sharti hisoblanadi. Xulosa o‘rnida shuni ta‘kidlash joizki, pedagogik jarayonda nutq texnikasi o‘qituvchining kasbiy faoliyatini belgilovchi asosiy mezonlardan biri hisoblanadi. O‘qituvchining so‘zlash uslubi, ovoz ohangi, nutqning mantiqiyiligi va ifodaliligi ta‘lim mazmunining o‘quvchi ongiga qay darajada samarali yetib borishini belgilaydi. Nutq texnikasi mukammal shakllangan pedagog dars jarayonini mazmunli, tushunarli va qiziqarli tashkil eta oladi, bu esa o‘quvchilarning bilimlarni puxta o‘zlashtirishiga xizmat qiladi.

Shuningdek, nutq texnikasi ta‘lim jarayonida pedagogik muloqot va tarbiyaviy ta‘sirning asosiy vositasi bo‘lib xizmat qiladi. O‘qituvchining madaniyatli va ta‘sirchan nutqi o‘quvchilarda hurmat, ishonch va ijobiy munosabatni shakllantiradi. Bunday muhitda o‘quvchilar erkin fikr bildiradilar, darsda faol ishtirok etadilar va o‘rganilayotgan mavzuga qiziqishlari ortadi. Natijada ta‘lim jarayoni faqat bilim berish bilan cheklanmay, o‘quvchi shaxsini har tomonlama rivojlantirishga xizmat qiladi.

Umuman olganda, bo‘lajak o‘qituvchilarda nutq texnikasini rivojlantirish va pedagogik jarayonda undan samarali foydalanish ta‘lim sifatini oshirishning muhim sharti hisoblanadi. Nutqiy mahoratga ega bo‘lgan pedagog zamonaviy ta‘lim talablariga javob bera oladigan, o‘quvchi bilan samarali muloqot o‘rnata oladigan va jamiyatda o‘z o‘rniga ega bo‘lgan barkamol avlodni tarbiyalashga qodir mutaxassis sifatida shakllanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati.

1. Saidova N. Pedagogik nutq va ta'lim samaradorligi. – Toshkent, 2020.
2. Pedagogika nazariyasi va amaliyoti. – Toshkent, 2022.
3. UNESCO. Teaching Effectiveness and Communication, 2021.

MUNDARIJA:

Nazarov Akmal Mardonovich		Talabalarda kreativ va innovatsion ilmiy faoliyatning psixologik jihatlari	6
Rustamov Shuxratovich	Shavkat	Talabalarni innovatsion kompetenligini rivojlantirishning pedagogik-psixologik asoslari	10
Ostanov Sharifovich	Shuxrat	Art-terapiya metodlari yordamida talaba-yoshlarning kreativ fikrlash va ijodiy salohiyatini rivojlantirishning psixologik asoslari	14
Axmadov Rahmat o'g'li	Nazirjon	O'smirlarda konstruktiv xulq-atvorni shakllanishining ijtimoiy psixologik omillari	19
Dehqonboyev Shohjahon Oybek o'g'li		Sud psixologik ekspertizasida shaxsning emotsional holatini baholash	24
Axtamova G'ayratovna	Ferangiz	O'smirlik davridagi destruktiv xulq-atvorni psixoprofilaktika qilish va kreativlikni faollashtirishga yo'naltirilgan psixologik yondashuvlar	30
Ashrapov Namoz o'g'li	Nodirbek	O'smirlarda kognitiv rivojlanishning ijtimoiy-psixologik determinantlari va ularning shaxsiy rivojlanishdagi o'rni	35
Hamroyev Jasur		Talabalari o'rtasida sun'iy intellekt vositalari yordamida kreativ fikrlash va muammolarni hal qilish ko'nikmalarini rivojlantirish	40
Axmedova Rahmat qizi	Zarina	Loyihaviy yondashuv asosida bo'lajak o'qituvchilarning fasilitatorlik faoliyatiga tayyorlash mexanizmini takomillashtirish	44
Khakimov Shodievich	Shukhrat	Methods of studying the military servant and the military team	49
N.Z.Jumayev		Raqamli davrda ijtimoiy media va sun'iy intellektning yoshlar ruhiy salomatligiga ta'siri	56
Sharopov Suxrob Shodi o'g'li		Talabalarni kognitiv va metakognitiv kompetensiyalarini rivojlantirishning pedagogik-psixologik mexanizmlari	60
Boboqulova Komil qizi	O'g'iloy	Shaxslararo manipulyatsiya va nazorat mexanizmlari: emotsional ekspluatatsiyaning psixologik asoslari	64
Saidova Nu'monovna	Nodira	Yoshlar kreativ va tanqidiy fikrlashini rivojlantirishda pedagogik psixologiyaning roli	68
Bobojonova Husniddin qizi	Dilnura	Dezadaptatsiyalashgan o'smirlarda adaptatsiya jarayoni rivojlanishining ijtimoiy-psixologik mexanizmlari	73
Абдужабборов Тохиржон Курбанович		Особенности течения и лечения atopического дерматита в зависимости от возраста по данным наблюдений в андижанской области	78

Xolmuradov Musurmon Avlaqulovich Narzullayeva Iroda Jaloliddin qizi	Tijorat banklarida investitsiyalarni jalb etishda xorij tajribasi	82
Nurmuxammedova Nilufar Alijon qizi Temirova Mashhuraxon Muhammadaminovna	O‘zbekistonda bozor iqtisodiyotiga o‘tish bosqichida xotin-qizlar liderlik faoliyatini rivojlantirishning huquqiy asoslarining mustahkamlanishi	89
Maxmudova Zulfiya Mexmonovna	Qo‘riqlash xizmati xodimlari kasbiy kompetentligini takomillashtirishning ijtimoiy-psixologik xususiyatlari	92
Sanoyeva Mohigul Odil qizi	Klassik pedagogik merosni modernizatsiya qilishning zamonaviy talablari va ularni ta’lim amaliyotiga joriy etish mexanizmlari	103
Xolmirzayeva Mushtariybegim U. Abdullayev	Bobi oliy: usmonli davlatining boshqaruv markazi va evolyutsiyasi	107
Dilmurodov Elyorjon Ilg'or o'g'li	Civil society and globalization: the harmony of national values and modern trends	110
Eshpo'latova Xilola Davron qizi	Fransuz tilini o'rganish jarayonida audiovizual materiallar yordamida talabalarning og'zaki nutqini rivojlantirish	116
Abdusalimova Zukhraxon Bakhtiyor qizi	Teaching methodology of the uzbek language for the foreign students	119
Abdullayeva Dildora Muhiddin qizi	Frazeologik sinonimlarning struktur turlari	122
Panaeva Sarbinaz Uzaqbergenovna	Insonlar orasida fabbing (phubbing) holatining paydo bo‘lishi va uning ijtimoiy-psixologik oqibatlari	125
Toshturdiyev Nurbek Nurali o‘g‘li	Jadid ziyolilarining hayot tarzi va ijtimoiy mas’uliyat hissi: ma’rifat va fidoyilik omillari	130
Uzoqova Gulzoda	Konstitutsiya – erkin va farovon hayot garovi	134
Xilola Xolikova Gulamovna, Siroj Nematov G‘ulom o‘g‘li,	Maktab muhitining o‘quvchilar emotsional holatiga psixologik ta’siri	137
Sultonmurod Mamasoliyev Olimjon o‘g‘li	Psychological benefits of gamified bilingual learning: a meta-analysis of motivation and well-being	141
Qodriqulova Fotima Ulug‘bek qizi	Azot fiksatsiyasi va innovatsiyalar: yasmiq yetishtirishning yangi bosqichi	146
Kurbanova Shukurjon Yeldashbayevna	Turkiy adabiyotda shaxs kamoloti: Hofiz Xorazmiy didaktik qarashlari misolida pedagogik model	150
Obidova O.	Ta’lim psixologiyasi nuqtayi nazaridan zamonaviy pedagogik texnologiyalarning ta’siri	154
Xasanova Nazokat Shavkatbek qizi	Inson huquqlarini xalqaro himoya qilish mexanizmlari	159
Abdug‘ofurov Muhammadqodir	Milliy me’morchilik uslublarida zamonaviylik va restavratsiya muammolari	163

Olimova Sarvara Sobitxon qizi		Nogironligi bo'lgan shaxslarning kutubxonalar orqali ijtimoiy integratsiyasi va madaniy hayotga qo'shilishi	166
Jamaldinov Sarvar Azimjanovich		Raqamli ta'lim jarayonlarini o'rgatishning bo'lajak pedagoglar tarbiyaviy faoliyatini rivojlantirishdagi ahamiyati	171
Olimova Sarvaraxon Sobitxon qizi		Sensorinevral eshitish nuqsoniga ega bolalarda rivojlanish dinamikasi: tibbiy va pedagogik qarashlar	176
Mamatqulov Botir		The interpretation of personal tragedy in the short stories of nazar eshonqul	181
Bobokalonov Rajab Ostonovich		Tibbiy terminlarda lisoniy lakuna hodisasi	188
Murodjonova Dilzoraxon qizi	Tolibjon	“Tolerantlik” tushunchasining mazmun mohiyati	191
Iskandarov Abdug'aniyevich	Sherzod		
Туйбаева Бахтияровна	Саида	Психологические механизмы самозащиты студентов	194
Tursunbayeva Durdonaxon qizi	Adxamjon	Atrof-muhitni muhofaza qilishning zamonaviy konsepsiyalari: muammo va yechimlar	198
Ismoilova Saidali qizi	Zulayho	Umumta'lim maktablarida xulqi og'ishgan o'quvchilarning shaxs xususiyatlarini kompleks diagnostika qilish	203
Masharipova Rahimovna	Saida	Zamonaviy oilalarda emotsional intellektni boshqarishning ijtimoiy- psixologik mexanizmlarini ishlab chiqish	208
Abdujobborova Rayhona Adhamjonqizi		Xotira turlaridan qanday qilib samarali foydalanish kerak.o'quvchilar uchun praktik tafsiyalar	212
Arslanova Aleksandrovna	Dilnoza	Nutqiy rivojlanish bilan mantiqiy fikrlash o'rtasidagi bog'liqlik: lingvistik kompetensiya.	216
Mirzayev Xasanjon o'g'li	Ismoiljon		
Xasanova Kumushbek qizi	Aziza	Davlat tili taraqqiyoti: muammo va yechimlar	219
Xolboyev Axmadillo o'g'li	Izzatillo	Talabalarning akademik muaffaqiyatiga ta'sir etuvchi psixologik omillarning tahlili: o'zini- o'zi tartipka solish strategiyalari	223
Кабулов Толыбаевич	Саулат	Основные принципы и теория преподавания русскому языку и литературе	226
Saitova Komila G'ulom qizi		Stressga chidamlilikning psixologik determinantlari: ong, iroda va emotsional o'zini boshqarishning o'zaro aloqasi	231
Ro'ziyeva Sitora qizi	Sitora Odil	Nega ingliz tili dunyo tili hisoblanadi?	234
To'ychiyeva Sherquzi qizi	Madinaxon	Mustaqil ta'lim metodlarining o'quv motivatsiyasiga ta'siri	237
Murodjonova Dilzoraxon qizi	Tolibjon	Kimyoning kriminalistikadagi o'rni	240